

dr Małgorzata Szczepaniak¹

Katedra Ekonomii

Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Nierówności dochodowe w wybranych krajach na tle systemów społeczno-gospodarczych

WPROWADZENIE

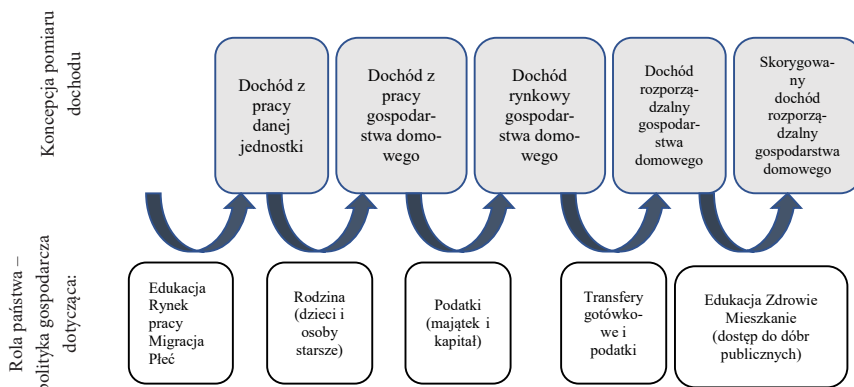
Nierówności ekonomiczne to wysoce wielowymiarowe zjawisko dotyczące nie tylko zróżnicowania dochodów, ale również ściśle związane z posiadanym majątkiem lub zadłużeniem jednostek w danym społeczeństwie. Nierówności pozostają również w relacji z poziomem zdrowia, wykształcenia czy decyzjami migracyjnymi ludności. W tym aspekcie nierówności wpływają na poziom życia nie tylko w wielkościach wymiernych, ale i poprzez odczuwany poziom szczęścia czy satysfakcji z życia.

Z drugiej jednak strony istniejące nierówności pozostają pod wpływem ogólnie rzecz biorąc działań państwa. Znaczenie tu mają decyzje polityki gospodarczej w dziedzinie edukacji, zdrowia, rodziny, w szczególności jednak polityki redystrybucyjnej (rys. 1). Na nierówności wpływa całokształt instytucjonalnych uwarunkowań kształtowanych przez państwo, wśród których ważne są uwarunkowania prawne. Szczególną rolę odgrywa tu polityka stabilizacyjna, w tym fiskalna. Stąd przyjęto, że kraje o różnych systemach różniące się modelem polityki gospodarczej w różny sposób wpływają na kształtujące się nierówności. Choć klasyfikacji krajów dokonać można ze względu na szereg różnych szczegółowych kryteriów charakteryzujących dany system społeczno-gospodarczy [Swadźba, 2008], to dla celów artykułu kraje sklasyfikowano ze względu na rolę państwa, które poprzez odpowiednie ustawodawstwo i działania w ramach polityki fiskalnej pozostaje nie bez wpływu na nierówności. Do badania wybrano następujące kraje:

- o systemie socjaldemokratycznym, opiekuńczym: Szwecja i Dania;
- o systemie liberalnym, anglosaskim: Wielka Brytania i Irlandia;
- o systemie społecznej gospodarki rynkowej: Niemcy i Polska.

¹ Adres korespondencyjny: Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, ul. Gagarina 11, 87-100 Toruń; e-mail: m.szczepaniak@umk.pl.

W artykule badaniu podlegają zależności pomiędzy nierównościami a systemem społeczno-gospodarczym. Cele badawcze niniejszego opracowania zostały określone jako identyfikacja oraz próba określenia siły związku pomiędzy nierównościami a systemem gospodarczym. W artykule przyjęto roboczą hipotezę badawczą mówiącą, że model redystrybucji kształtowany w ramach systemów gospodarczych poszczególnych krajów ma związek z nierównościami.

Rys. 1. Wpływ państwa na nierówności w różnych aspektach prowadzonej polityki gospodarczej

Źródło: opracowanie na podstawie: [OECD 2012, „Income inequality and growth: The role of taxes and transfers”, OECD Economics Department Policy Notes, No.9, s. 4].

W badaniach tej problematyki, dla potrzeb realizacji celu dokonano przeglądu badań z zakresu związku pomiędzy elementami systemu gospodarczego, poziomem nierówności i procesami rozwoju gospodarczego. Metodą tej analizy jest opis o charakterze jakościowym i statystycznym dokonany przy wykorzystaniu danych statystycznych dotyczących poziomu i dynamiki zmian nierówności i zmiennych charakteryzujących systemy gospodarcze analizowanych krajów. Do analizy wykorzystano dane z baz danych Income Distribution Database OECD, All The Ginis World Bank oraz Eurostatu. Za okres analizy porównawczej przyjęto lata 2005–2015. Przedstawiono również historyczne tło opisywanych procesów.

NIERÓWNOŚCI A SYSTEM GOSPODARCZY – PRZEGLĄD BADAŃ

Dla realizacji celu niniejszego opracowania przyjęto spójną z D. Northem definicję stanowiącą, że system gospodarczy to zespół organizacji gospodarstw domowych, jednostek działających według określonych zasad, bodźców w dziedzinach gospodarczych [North, 1990, s. 3; Kowalik, 2005, s. 15]. System ekonomiczny to układ powiązanych ze sobą bezpośrednio i pośrednio instytucji, przez które dokonuje się proces produkcji, wymiany i podziału produktów i usług [Wilkin, 1995, s. 113].

Można jednak uznać, że stanowisko dotyczące negatywnego wpływu wysokich nierówności na procesy wzrostu gospodarczego jest w literaturze spójne [Easterly, 2002; Rodrik, 1999; OECD 2015]. Poza tym wysokie nierówności szkodzą społeczeństwu w wielu aspektach życia społeczno-gospodarczego nie tylko wpływając negatywnie na wzrost gospodarczy. Przykładowe negatywne efekty nierówności to wyłączenie społeczne, niewykorzystane możliwości, a nawet gorsze wyniki w zdrowiu [OECD, 2015]. Angus Deaton wskazał w tym aspekcie na istniejące już w starożytności zjawisko „gradientu zdrowia” wedle którego bogatsi lepiej się odżywiają i przez to dłużej żyją [Deaton, 2016, s. 100]. Nierówności prowadzą do nietolerancji, dyskryminacji – szerzej do niestabilności politycznej: w sferze społecznej i gospodarczej oraz mają negatywny wpływ na system prawny i sferę regulacji. Stiglitz wskazuje tu na dwukierunkową przyczynowość. Wskazuje, że w tym przypadku działa mechanizm błędnego koła polegający na tym, że rodząca się pod wpływem nierówności niestabilność pozostaje nie bez wpływu na nierówności [Stiglitz, s. 191]. Wysokie nierówności wpływają bowiem na polaryzację preferencji, procykliczność polityki fiskalnej, zwiększając nierównowagę finansów publicznych [Woo, 2009, s. 851].

Choć zdecydowana większość badań potwierdza, że nierówności negatywnie wpływają na wzrost i rozwój gospodarczy, to zasadne jest poszukiwanie odpowiedzi na pytanie czy gospodarki o systemach socjaldemokratycznych charakteryzują się bardziej egalitarnym społeczeństwem, a kraje o tradycji liberalnej wyższym poziomem nierówności. Niezwykle ważna jest w tym aspekcie identyfikacja tych elementów kształtujących systemy gospodarcze, które mają szczególne znaczenie dla opisywanych zmian w zakresie nierówności.

ZMIANY W ZAKRESIE NIERÓWNOŚCI DOCHODOWYCH W OSTATNIEJ DEKADZIE

Faktem jest, że w okresie ostatnich kilku dekad nierówności ekonomiczne rosły niemal na całym świecie [OECD, 2012]. Ze względu jednak na duże zróżnicowanie nierówności w samej Unii Europejskiej do szczegółowego badania wybrano sześć krajów charakteryzujących się różnym poziomem nierówności oraz porządkiem społeczno-gospodarczym.

W tabeli 1 wykazano, że w większości badanych krajów nierówności dochodowe mierzone współczynnikiem Giniego wzrosły w ciągu ostatnich czterech dekad. Polska jest krajem, w którym nierówności zwiększały się szczególnie szybko w okresie transformacji systemowej [Brzeziński, 2013]. W 2005 r. Polska była jednym z krajów o najwyższej nierówności wśród krajów Unii Europejskiej. Wyższe nierówności były w tym czasie jedynie w Portugalii, na Łotwie i Litwie. Stosunkowo wysokie nierówności na tle innych unijnych krajów charakteryzowały Wielką Brytanię i Irlandię. Nierówności w Niemczech były umiarkowane, porównywalne z Holandią, Francją czy

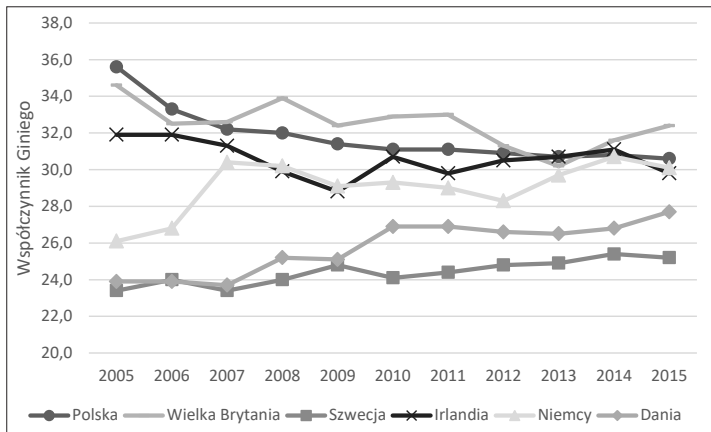
Austrią. W tym samym czasie najniższe nierówności były w Danii, Szwecji i Słowenii. Zróżnicowanie nierówności pomiędzy krajami odpowiadało zatem zależnościom systemowym ze wskazaniem na relatywnie wysokie nierówności w krajach o systemie liberalnym, niskie w krajach dobrobytu oraz wysokie w krajach nadbałtyckich.

Tabela 1. Nierówności dochodowe w Polsce, Wielkiej Brytanii, Irlandii, Szwecji, Niemczech i Danii mierzone współczynnikiem Giniego w roku 1975, 1985, 1995, 2005 i 2015 oraz ich zmiany

Kraj	Gini 1975	Gini 1985	Gini 1995	Gini 2005	Gini 2015	Zmiana Gini 1975-2015	Zmiana Gini 2005-2015
Polska	25,8	23,7	26,9	35,6	30,6	+5,6	- 5,0
Wielka Brytania	27,9	20,7	32,0	34,6	32,4	+4,5	-2,2
Szwecja	24,1	23,8	21,0	23,4	25,2	+1,2	+1,8
Irlandia	36,0	35,2	33,0	31,9	29,8	-6,2	-2,1
Niemcy	28,7	28,4	29,0	26,1	30,1	+1,4	+4,0
Dania	b.d.	26,0	22,9	23,9	27,4	+1,4*	+3,5

* W przypadku Dani wyliczono zmianę dla lat 1985–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Branko L. Milanovic, All the Ginis Dataset, World Bank Group [<http://data.worldbank.org/data-catalog/all-the-ginis> (dostęp: sierpień 2017 r.)].

Rys. 2. Współczynnik Giniego w Polsce, Wielkiej Brytanii, Szwecji, Irlandii, Niemczech i Danii w latach 2005–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Eurostat [<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tessi190&plugin=1> (dostęp: sierpień 2017 r.)].

W ciągu ostatniej dekady sytuacja jednak zmieniała się dość dynamicznie (zob. rys. 2 i tabela 1). Choć nadal kraje socjaldemokratyczne charakteryzują się niższym poziomem nierówności od krajów anglosaskich, to szczególnie interesujące w ramach omawianej tematyki jest tendencja zmian w nawiązaniu do systemów gospodarczych.

Na podstawie analizy zmian współczynników Giniego wykazano, że Dania, Niemcy i Szwecja charakteryzowały się najwyższym wzrostem nierówności w ostatniej dekadzie (Dania – wzrost o 15%, Niemcy – wzrost o 15%, Szwecja – wzrost o 8%).

Natomiast Polska okazała się krajem, w którym w największym stopniu nierówności zmniejszyły się (spadek o 14%). Nierówności spadały również w innych krajach [największy spadek w Portugalii o 11% i na Słowacji (o 10%) oraz w krajach o systemach liberalnych (w Wielkiej Brytanii o 6% oraz w Irlandii o 7%)]. W 2015 roku nierówności nadal były najwyższe w krajach nadbałtyckich (Litwie, Łotwie i Estonii) oraz Portugalii, a najniższe w Czechach, Słowacji, Belgii i Słowenii.

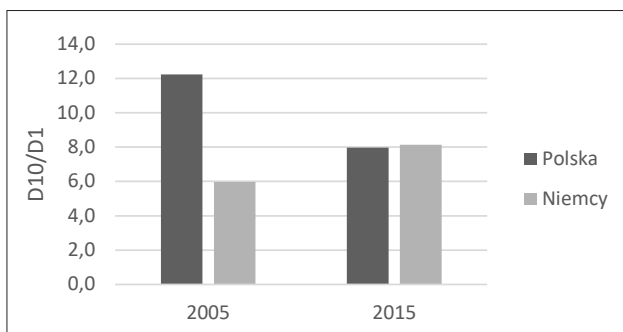
Bardziej szczegółowa analiza zmian nierówności została przeprowadzona w tabeli 2 na podstawie porównania zmian w udziale dochodów 10% najbogatszych gospodarstw domowych do 10% najbiedniejszych w 2005 i 2015 roku. Wnioski wskazują na różny kierunek zmian w zakresie nierówności. Zaobserwowano spadek koncentracji dochodów w górnej grupie decylowej w Polsce, Wielkiej Brytanii i Irlandii, przy jednoczesnym choć relatywnie niższym wzroście koncentracji dochodów w pierwszym decylnie. W efekcie współczynnik D_{10}/D_1 spadł w Polsce o 34%, w Wielkiej Brytanii o 13%, a w Irlandii o 9%. Przy czym w 2015 roku nadal zróżnicowanie skrajnych grup decylowych było wyższe w krajach o tradycji liberalnej niż w Szwecji czy Danii. Jednak dystans dzielący te kraje w zakresie nierówności zmniejszył się znacznie. W wyniku takiego zjawiska nierówności mierzone D_{10}/D_1 wzrosły w Szwecji o 1%, w Danii o 25%, a w Niemczech o 35%.

Tabela 2. Zróżnicowanie decylowe (dolne 10% i górne 10%), współczynnik D_{10}/D_1 w Polsce, Wielkiej Brytanii, Irlandii, Szwecji, Danii i Niemczech w 2005 i 2015 roku oraz analiza zmian

Kraj	D_{10}		D_1		D_{10}/D_1		Zmiana w %
	2005	2015	2005	2015	2005	2015	
Polska	26,9	23,9	2,2	3,0	12,2	8,0	Spadek o 34%
Wielka Brytania	27,1	25,2	2,6	2,8	10,4	9,0	Spadek o 13%
Irlandia	25,2	23,3	3,3	3,4	7,6	6,9	Spadek o 9%
Szwecja	19,8	20,1	3,9	3,5	5,1	5,7	Wzrost o 1%
Dania	19,7	22,6	3,4	3,2	5,8	7,1	Wzrost o 25%
Niemcy	22,1	23,6	3,7	2,9	6,0	8,1	Wzrost o 35%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat – dystrybucja dochodu według kwantyli [http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/ilc_di01 (dostęp: sierpień 2017 r.)].

W analizowanym okresie w największym stopniu nastąpiło pogłębienie dwubiegunowej rozpiętości dochodów w Niemczech. W 2015 roku najbogatszy decyl przechwytyje w 23,6% dochodu, czyli nieco ponad osiem razy więcej niż najbiedniejszy decyl. W Polsce w 2005 roku 10% najbogatszych miało dochody ponad 12 razy wyższe niż 10% najbiedniejszych, a w 2015 roku już tylko 8 razy. Zestawienie Polski i Niemiec, które mają system społecznej gospodarki rynkowej ukazuje największe zmiany – ujednolicenie nierówności przy relatywnie dużych zmianach (rys. 3).

Rys. 3. Zróżnicowanie dochodowe Polski i Niemiec, w 2005 i 2015 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat – dystrybucja dochodu według kwantyli [http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/ilc_di01 (dostęp: sierpień 2017 r.)].

Ze względu na to, że wnioskowanie na podstawie analizy udziałów w dochodach ogółem jedynie dla dwóch skrajnych grup decylowych może pomijać ważne tendencje w rozkładzie dochodu w grupach środkowych, w tabeli 3 przedstawiono dynamikę zmian udziału poszczególnych grup decylowych w rozkładzie dochodu. Na podstawie tej analizy zaobserwowano, że w Polsce najszybciej rosły udziały dolnych grup decylowych, a górnych spadały. Porównywalne tendencje zauważalne były w krajach anglosaskich (Wielkiej Brytanii i Irlandii).

W Szwecji i Niemczech tendencja zmian była odwrotna, górne grupy decylowe rosły szybciej przy jednoczesnym spadku dolnych grup. Charakterystyczne jest zjawisko obserwowane w Danii, gdzie relatywnie szybko rósł udział dolnego decyla w rozkładzie dochodu, spadał udział grup decylowych D2 do D8 oraz rósł w dwóch górnych grupach decylowych.

Tabela 3. Średnie tempo zmian udziału poszczególnych grup decylowych w rozkładzie dochodu w latach 2006–2015 w Polsce, Wielkiej Brytanii, Irlandii, Szwecji, Danii i Niemczech

Kraj	D ₁	D ₂	D ₃	D ₄	D ₅	D ₆	D ₇	D ₈	D ₉	D ₁₀
Polska	3,4	1,6	1,1	0,7	0,6	0,4	0,2	-0,1	-0,3	-1,2
Wielka Brytania	0,9	0,9	0,5	0,3	0,4	0,2	0,2	0,3	0,0	-0,6
Irlandia	0,5	0,8	0,5	0,3	0,3	0,1	0,0	0,2	0,3	-0,7
Szwecja	-0,7	-1,0	-0,6	-0,1	0,1	0,2	0,3	0,3	0,3	0,2
Dania	4,8	-0,7	-0,6	-0,6	-0,7	-0,4	-0,4	-0,2	0,1	1,4
Niemcy	-1,4	-1,3	-0,9	-0,5	-0,3	0,0	0,2	0,4	0,6	0,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat – dystrybucja dochodu według kwantyli [http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/ilc_di01 (dostęp: sierpień 2017 r.)].

Analiza danych dotyczących dynamiki zmian dochodów w poszczególnych grupach decylowych w ostatniej dekadzie nie potwierdza wyników badań długo-

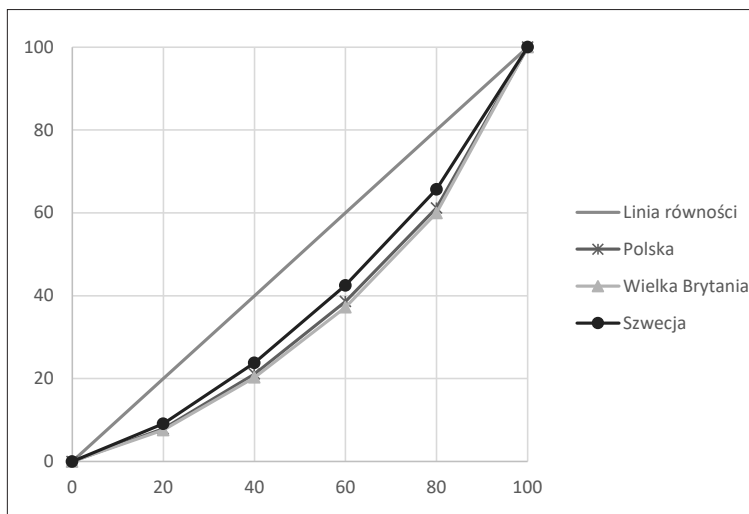
okresowych tendencji zaobserwowanych przez Piketty'ego, w ramach których dochody najbogatszych rosły szybciej niż najbiedniejszych [Piketty, 2014].

Tabela 4. Rozkład dochodów gospodarstw domowych według kwintyli w Polsce, Szwecji, Wielkiej Brytanii, Irlandii, Danii i Niemczech w 2015 roku

Kraj	Grupy kwintylowe gospodarstw domowych	Odsetek dochodów w grupach kwintylowych	Skumulowany odsetek gospodarstw domowych	Skumulowany odsetek dochodów
Polska	pierwsza	7,9	20	7,9
	druga	13,2	40	21,1
	trzecia	17,5	60	38,6
	czwarta	22,6	80	61,2
	piąta	38,8	100	100
Wielka Brytania	pierwsza	7,6	20	7,6
	druga	12,7	40	20,3
	trzecia	16,9	60	37,2
	czwarta	22,8	80	60
	piąta	40	100	100
Irlandia	pierwsza	8,5	20	8,5
	druga	13	40	21,5
	trzecia	17,4	60	38,9
	czwarta	22,9	80	61,8
	piąta	38,2	100	100
Szwecja	pierwsza	9,1	20	9,1
	druga	14,7	40	23,8
	trzecia	18,7	60	42,5
	czwarta	23,2	80	65,7
	piąta	34,3	100	100
Dania	pierwsza	8,9	20	8,9
	druga	14,3	40	23,2
	trzecia	18	60	41,2
	czwarta	22,4	80	63,6
	piąta	36,4	100	100
Niemcy	pierwsza	7,9	20	8
	druga	13,5	40	21,5
	trzecia	17,6	60	39,1
	czwarta	22,8	80	61,9
	piąta	38,1	100	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat – dystrybucja dochodu według kwantyli [http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/ilc_di01 (dostęp: sierpień 2017 r.)].

Tendencje rozwarstwienia sytuacji materialnej obrazują tabela 4 oraz rys. 4, na którym przedstawiono krzywe Lorenza w wybranych krajach w 2015 roku. Krzywa Lorentza skumulowanym wielkościami dochodów, wyrażonych procentowo na osi rzędnych, podporządkowuje skumulowany procent liczby gospodarstw domowych na osi odciętych. Linia 45 stopni nazwana jest linią absolutnej równości, obrazującą rozkład egalitarny, czyli rozkład, w którym podział dochodu jest równy, tzn., że 20% gospodarstw domowych osiąga 20% dochodu itd.

Rys. 4. Rozkład dochodów gospodarstw domowych według kwintyli w Polsce, Szwecji i Wielkiej Brytanii w 2015 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat – dystrybucja dochodu według kwintyli [http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/ilc_di01 (dostęp: sierpień 2017 r.)].

Analiza danych wskazuje, że z pewnością podział dochodu w badanych krajach nie jest równy, co na wykresie obrazuje krzywa Lorenza, znajdująca się poniżej linii 45 stopni. Przesunięcie linii Lorentza dalej od linii absolutnej równości w przypadku Wielkiej Brytanii i Polski niż w Szwecji wskazuje, że nierówności dochodowe w Polsce i Wielkiej Brytanii są większe niż w kraju o tradycji socjal-demokratycznej.

NIERÓWNOŚCI EKONOMICZNE A MODELE REDYSTRYBUCJI

Za podstawowy dylemat redystrybucji dochodu narodowego uznaje się najczęściej wybór pomiędzy priorytetem efektywności gospodarowania oraz sprawiedliwości rozumianej jako równość [Owsiak, 2005, s. 72]. W tym aspekcie

należy jednak dokonać rozróżnienia celów i metod tej redystrybucji: w sytuacji gdy państwo przekazuje transfery (sposób bezpośredni) oraz gdy stwarza warunki instytucjonalne w postaci systemu prawnego, progresywności systemu podatkowego, rozbudowy infrastruktury (sposób pośredni). W tej kwestii istnieją znaczne rozbieżności pomiędzy różnymi systemami [Korpi, Palme, 1998, s. 661]. W krajach o tradycji socjaldemokratycznej istnieje przekonanie, że redystrybucja jest właściwa, a egalitaryzm jawi się tu jako idea sprawiedliwości [Brady, 2009, s. 70–73]. Poza tym nie tylko wysokość transferów w tych krajach, ale i ich struktura z wysokim udziałem ubezpieczeń, publicznej edukacji ma znaczenie [Garfinkel, Rainwater, Smeeding, 2006]. W modelu liberalnym w przeciwieństwie, przyjmuje się wolność jako najwyższą wartość, a roli państwa upatruje się raczej w stwarzaniu optymalnych dla rozwoju uwarunkowań [Matysiak, 2008].

Tabela 5. Wydatki na cele socjalne (% PKB) oraz dochody podatkowe (% PKB) w wybranych krajach UE w 2005 i 2015 roku oraz zmiany udziałów w punktach procentowych

Kraj	Wydatki na cele socjalne (% PKB)		Zmiana (w pkt proc.)	Dochody podatkowe (% PKB)		Zmiana (w pkt proc.)
	2005	2015		2005	2015	
Polska	17,3	15,9	-1,4	34,6	32,1	-2,5
Wielka Brytania	14,7	16,4	+1,7	33,0	32,5	-0,5
Irlandia	10,3	9,6	-0,7	30,4	23,6	-6,8
Szwecja	22,5	20,9	-1,6	45,0	43,3	-1,7
Dania	22,7	23,6	+0,9	46,4	46,6	+0,2
Niemcy	20,6	19,0	-1,6	34,9	36,9	+2,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat i OECD.

Dania i Niemcy to kraje, które w grupie badanych krajów mają najwyższy udział wydatków na cele socjalne w PKB (odpowiednio Dania 24% PKB, Szwecja 21% PKB; wyższy udział jest tylko w Finlandii i Francji wśród krajów UE). Biorąc pod uwagę udział wydatków na zabezpieczenie społeczne w wydatkach ogółem największy ponad 40-procentowy udział odnotowano w 2015 roku w Szwecji, Włoszech, Francji, Finlandii, Danii, Niemczech i Austrii. Natomiast najniższy udział wydatków na zabezpieczenie społeczne odnotowano w Irlandii (9,6% PKB, najmniej w całej UE), Czechach i w krajach nadbałtyckich. Analiza danych dotyczących udziału dochodów podatkowych (% PKB) pozwala wnioskować, że kraje, w których wydatki na cele socjalne są relatywnie wysokie charakteryzują się wysokim udziałem dochodów podatkowych w PKB (Dania 47% PKB, Szwecja 43% PKB). Zestawienie tych zależności z poziomem nierówności wskazuje, że wyższa równość ma miejsce w krajach o wysokim udziale dochodów podatkowych w PKB.

Tabela 6. Współczynnik Giniego przed transferami i po transferach oraz luka Gini w % w 2005 i 2015 roku

Kraj	Gini przed transferami „market income”		Gini po transferach „disposable income”		„Luka Gini” Gini przed – Gini po		Zmiana procentowa (Gini przed – Gini po)/ Gini przed	
	2005	2015	2005	2015	2005	2015	2005	2015
Polska	0,523	0,466	0,327	0,298	0,196	0,168	37 %	36%
Wielka Brytania	0,512	0,520	0,359	0,356	0,153	0,164	30%	32%
Irlandia	0,509	0,549	0,324	0,298	0,185	0,251	36%	46%
Szwecja	0,432	0,429	0,234	0,274	0,198	0,155	46%	36%
Dania	0,416	0,490	0,232	0,256	0,184	0,234	44%	48%
Niemcy	0,494	0,500	0,297	0,289	0,197	0,211	40%	42%

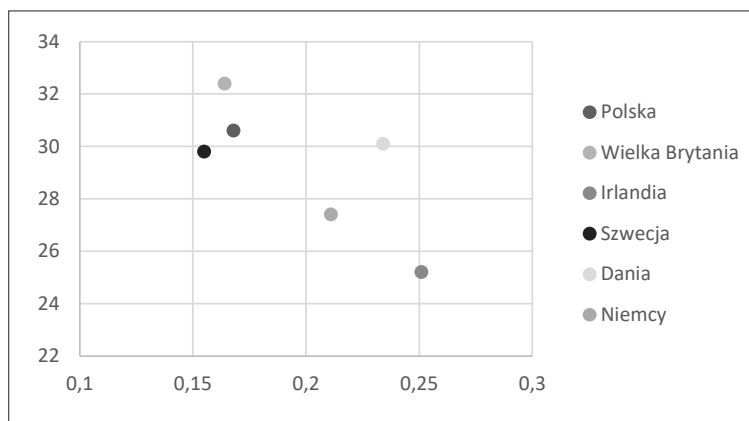
Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Income Distribution Database, OECD [http://www.oecd.org/social/income-distribution-database.htm (dostęp: sierpień 2017 r.)].

Na poziom nierówności wpływa polityka redystrybucyjna państwa realizowana głównie przez wydatki budżetowe na cele socjalne [Bartak, 2013, s. 147]. Miarą efektywności redystrybucji może być tzw. luka Gini mierzona jako różnica pomiędzy współczynnikiem Giniego przed transferami, czyli bazującego na tzw. dochodzie rynkowym a współczynnikiem Giniego po transferach i podatkach, czyli bazującego na dochodzie rozporządzalnym.

Nierówności mierzone na podstawie dochodów rynkowych były najwyższe w 2005 roku w Polsce i porównywalnie wysokie w Niemczech i w krajach o porządku liberalnym. W 2015 roku w Polsce nierówności mierzone w ten sam sposób były porównywalnie niskie jak w przypadku krajów o systemach opiekuńczych. W krajach anglosaskich wzrosły nierówności mierzone zróżnicowaniem dochodu rynkowego. We wszystkich jednak przypadkach Gini bazujące na pomiarach dochodu rozporządzalnego jest niższe niż dochodu rynkowego, co oznacza, że redystrybucja jest skuteczna. Dodatkowych informacji udziela analiza zmian tej relacji w poszczególnych krajach po upływie dekady. Jeśli luka się zmniejszała, oznacza to, że efektywność redystrybucji malała. Spadek tej relacji miał miejsce w Polsce, Szwecji. Wzrost efektywności redystrybucji miał miejsce w Wielkiej Brytanii, Irlandii (tu najefektywniej działa redystrybucja – choć najmniejszy udział wydatków na cele socjalne i dochodów podatkowych w PKB). Spadek luki Gini wśród analizowanych krajów nastąpił tylko w Szwecji, co wskazuje, że efektywność redystrybucji zmalała.

Im większy jest udział transferów i podatków w obniżeniu pierwotnego poziomu nierówności dochodowych gospodarstw domowych, tym niższy jest ostatecznie poziom nierówności rozkładu dochodów. Współczynnik Pearsona dla tej relacji w 2015 roku wynosi -0,73, co wskazuje na relatywnie silną ujemną

zależność². Im wyższa luka Gini i bardziej skuteczna redystrybucja, tym niższe nierówności (rys. 5). Powyżej opisane zmiany w redystrybucji mają zatem znaczenie dla zmian w nierównościach dochodowych.

Rys. 5. Zależność pomiędzy luką Gini (Gini przed transferami – Gini po transferach) a poziomem nierówności w 2015 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Income Distribution Database, OECD [<http://www.oecd.org/social/income-distribution-database.htm> (dostęp: sierpień 2017 r.)].

WNIOSKI

Poziom nierówności w krajach UE jest tak różny, że z pewnością nie można rozpoznać jednego „europejskiego modelu” w zakresie zróżnicowania dochodów. Co więcej, różnice w skali i efektywności redystrybucji mają znaczenie w zakresie i kierunku zmian w zakresie nierówności.

Przeprowadzone w artykule badanie pozwala potwierdzić założoną na wstępie hipotezę, że system gospodarczy ma związek z poziomem nierówności dochodowych w analizowanych krajach. Zgodnie ze zidentyfikowaną zależnością wyższej redystrybucji poprzez wydatki i podatki nierówności towarzyszyły niższe nierówności. Interesujące wnioski z badań dotyczą wykrycia tendencji zmian w zakresie nierówności. W krajach o tradycji liberalnej w ostatniej dekadzie nastąpił znaczny spadek nierówności. W Szwecji i Danii nastąpił wzrost nierówności. Jedną z przyczyn w krajach socjaldemokratycznych może być tzw. efekt bazy – niski poziom wyjściowy [Grzelak, 2016, s. 99]. Ponadto wskazuje się, że choć w 2015 roku kraje socjaldemokratyczne charakteryzowały się nadal największym

² Empiryczny poziom istotności dla dwustronnego obszaru krytycznego $p=0,096$ wskazuje na odrzucenie hipotezy zerowej o nieistotności tego związku na poziomie istotności 10%. Obliczenia wykonano w programie Gretl.

udziałem wydatków i dochodów podatkowych w PKB, to w Szwecji skuteczność redystrybucji w zmniejszaniu nierówności zmniejszyła się. W krajach o tradycji liberalnej efektywność redystrybucji wzrosła. Szczególnie interesujący jest przypadek Irlandii, w której pomimo relatywnie dużego spadku udziału wydatków i dochodów podatkowych w PKB, nastąpił wysoki wzrost znaczenia redystrybucji dla zmniejszenia nierówności. W rezultacie dystans dzielący analizowane kraje pod względem nierówności zmniejszył się.

Otrzymane w ramach analizy badania wzbudzają potrzebę pogłębionych badań w celu identyfikacji przyczyn opisywanych w poszczególnych krajach zmian w zakresie nierówności. Wykazane tendencje zmian w ostatniej dekadzie wskazują, że wśród czynników sprawczych zróżnicowań dochodowych należałoby również wyodrębnić czynniki instytucjonalne, które mogą decydować o modelu funkcjonowania gospodarki. Dlatego kolejnym etapem badań będzie uwzględnienie szczegółowych danych dotyczących jakości instytucji (prawa własności, przejrzystość systemu legislacyjnego, stabilność polityczna), rynku pracy (wzrost udziału kobiet w zatrudnieniu ogółem, udział zatrudnionych na umowy cywilno-prawne, zmiany zatrudnienia, udział samozatrudnionych), danych związanych z procesami migracji czy wykorzystanie środków z funduszy Unii Europejskiej. W tym celu planuje się przeprowadzenie badania ekonometrycznego pozwalającego określić rolę poszczególnych czynników dla opisywanych w artykule zmian.

BIBLIOGRAFIA

- Bartak, J., 2013, *Ograniczenie budżetowych transferów socjalnych w niwelowanie nierówności ekonomicznych*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, nr 31, red. nauk. M.G. Woźniak, Wyd. UR, Rzeszów.
- Brady, D., 2009, *Rich Democracies, Poor People. How Politics Explain Poverty?*, Oxford University Press, <http://dx.doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195385878.001.0001>.
- Brzeziński, M., 2013, *Nierówności w Polsce na tle krajów Unii Europejskiej*, (http://coin.wne.uw.edu.pl/mbrzezinski/research/MB KEP_2013.pdf – sierpień 2017).
- Deaton, A., 2016, *Wielka ucieczka. Zdrowie, bogactwo i źródła nierówności*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Easterly, W., 2002, *Inequality Does Cause Underdevelopment*, Center for Global Development working paper 1, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.999973>.
- Garfinkel, I., Rainwater, L., Smeeding, T.M., 2006, *A Re-examination of Welfare States and Inequality in Rich Nations: How In-kind Transfers and Indirect Taxes Change the Story*, „Journal of Policy Analysis and Management”, Vol. 25, No. 4, <http://dx.doi.org/10.1002/pam.20213>.
- Grzelak A., 2016, *Zróżnicowania dochodowe i przyczyny ich zmian w krajach objętych statystyką OECD*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego”, t. 16 (XXXI), z. 2.

- Korpi, W., Palme, J., 1998, *The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, Inequality and Poverty in the Western Countries*, "American Sociological Review", Vol. 63, No. 5, <http://dx.doi.org/10.2307/2657333>.
- Kowalik, T., 2005, *Systemy gospodarcze: efekty i defekty reform i zmian ustrojowych*, Fundacja Innowacja, Warszawa.
- Matysiak, A., 2008, *Neoliberalny system gospodarczy* [w:] *Polityka ekonomiczna państwa we współczesnych systemach gospodarczych*, red. D. Kopycińska, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- North, D., 1990, *Institutions, Institutional Change and Economics Performance*, Cambridge University Press, Cambridge, <http://dx.doi.org/10.1017/cbo9780511808678>.
- OECD 2012, *Income inequality and growth: The role of taxes and transfers*, OECD Economics Department Policy Notes, No. 9.
- OECD 2015, *In It Together. Why Less Inequality Benefits All?*, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264235120-en>.
- Owsiak, S., 2005, *Finanse publiczne. Teoria i praktyka*, Warszawa.
- Piketty T., 2015, *Ekonomia nierówności*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa.
- Rodrik, D., 1999, *Where Did All the Growth Go? External Shocks, Social Conflict, and Growth Collapses*, "Journal of Economic Growth", Vol. 4, Issue 4, <http://dx.doi.org/10.1023/a:1009863208706>.
- Stiglitz, J.E., 2015, *Cena nierówności. W jaki sposób dzisiejsze podziały społeczne zagrażają naszej przyszłości?*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa.
- Swadźba St. (red.), 2008, *Sprawność systemów gospodarczych krajów Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach.
- Wilkin, J., 1995, *Jaki kapitalizm, Jaka Polska?*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Woo, J., 2009, *Why Do more Polarized Countries Run More Pro-cyclical Policy?*, "The Review of Economics and Statistics", Vol. 91, issue 4, <http://dx.doi.org/10.1162/rest.91.4.850>.

Streszczenie

Nierówności dochodowe są z jednej strony czynnikiem wpływającym na dynamikę procesów rozwojowych. Z drugiej jednak strony problem nierówności jest związany z systemem społeczno-gospodarczym, kształtowanym przez państwo ładem instytucjonalnym.

W artykule badaniu podlegają zależności pomiędzy nierównościami a system społeczno-gospodarczym. Cele badawcze niniejszego opracowania zostały określone jako identyfikacja oraz próba określenia związku pomiędzy nierównościami a systemem gospodarczym. W artykule przyjęto roboczą hipotezę badawczą mówiącą, że model redystrybucji kształtowany w ramach systemów gospodarczych poszczególnych krajów ma związek z poziomem nierówności. W badaniach tej problematyki, dla potrzeb realizacji celu dokonano przeglądu badań z zakresu związku pomiędzy elementami systemu gospodarczego, poziomem nierówności i procesami rozwoju gospodarczego. Metodą tej analizy jest opis o charakterze jakościowym i statystycznym dokonany przy wykorzystaniu danych statystycznych dotyczących poziomu i dynamiki zmian nierówności i zmiennych charakteryzujących systemy gospodarcze analizowanych krajów.

Przeprowadzone w artykule badanie pozwala potwierdzić założoną na wstępie hipotezę, że system gospodarczy związany jest z poziomem nierówności w wybranych krajach. W krajach o wyższej redystrybucji poprzez wydatki i podatki nierówności były niższe. Interesujące wnioski

z badań dotyczą wykrycia tendencji zmian w zakresie nierówności. W krajach o tradycji liberalnej w ostatniej dekadzie nastąpił znaczny spadek nierówności. W Szwecji i Danii natomiast nastąpił wzrost nierówności. W rezultacie dystans dzielący te kraje pod względem nierówności zmniejszył się. Poza tym zauważono relatywnie duży spadek nierówności w Polsce oraz duży wzrost nierówności w Niemczech. W efekcie tych zmian poziom nierówności w ostatnim roku analizy był porównywalny.

Słowa kluczowe: nierówności, redystrybucja, system gospodarczy.

Income inequalities in selected countries according to economic systems

Summary

Income inequality is a phenomenon influencing the dynamics of development processes. On the other hand, the problem of inequality is related to the economic system and the institutional order.

The article deals with the relationship between inequalities and the economic system. The research objective of this study has been identified as determining the link between inequalities and the economic system. The article assumes a working hypothesis that the level and effectiveness of redistribution in each economic system of individual country is related to inequality. In the study of this problem, to realize the objective, the study on the relationship between elements of the economic system and the level of inequality was reviewed. The method of this analysis is qualitative and statistical description. Comparative analysis was made using statistical data on the level and dynamics of changes in inequalities and variables characterizing economic systems of analyzed countries.

The study conducted in this paper confirms the hypothesis that the economic system influences economic inequalities in selected countries. In countries with higher redistribution, higher spending and taxes, the inequality level was lower. Interesting research conclusions concern the trends in changes in inequalities according to economic systems. In countries with a liberal tradition in the last decade there has been a significant decline in inequality. On contrary, in Sweden and Denmark, there was an increase in inequality. As a result, the distance separating these countries in terms of inequality has decreased. Besides, a relatively large drop in inequalities in Poland and a large increase in inequality in Germany were noted. As a result of these changes, the level of inequality in the final year of analysis was comparable.

Keywords: inequalities, redistribution, economic system.

JEL: H23, H25, H53, I31, I32, I38, P51